

EN FORTIDSHISTORIKER OG EN SAMTIDSHISTORIKER

LUDVIG HOLBERG OG
CHARLOTTA DOROTHEA BIEHL

■ SEBASTIAN OLDEN-JØRGENSEN

At forstå og værdsætte en fortidig tekst eller et forfatterskab er ikke mindst at sætte det ind i den rette genremæssige kontekst. Dette gælder litteraturhistorisk, men egentlig også for historiografien. Historiografi er ganske vist ofte blevet bedrevet som en slags *faghistorisk genealogi*, hvor hovedsporet frem mod den moderne historievidenskab er blevet trukket op med udpegning af passende milepæle, frontløbere og klassikere. Det medfører uvægerligt en teleologisk struktur med alt, hvad det indebærer af overskuelighed og blinde vinkler.

Det logiske alternativ til genealogien er at skrive historiografi som en slags *faghistorisk litteraturhistorie*, hvor fortidens historikere ikke alle marcherer fremad (nogle mere hurtigt end andre), men hvor de udfolder sig inden for et rum defineret af genrekonventioner og kulturel praksis (nogle mere heldigt end andre). Et moderne eksempel på den genealogiske tilgang kunne være den amerikanske lærebog *From Herodotus to H-Net* af Jeremy D. Popkin (2016), der f.eks. pænt giver fortidens historikere karakter efter, om de nu husker at inkludere kvinders erfaringer eller reflekterer over racespørgsmål. Et udpræget dansk eksempel på det samme er de to historiografiske klassikere, *Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800* (1931) og *Historiens Studium i Danmark i det 19. Aarhundrede* (1943) af Ellen Jørgensen (1877-1948), der måler alt med Erslev-generationens historievidenskabelige alen. Et yderst læseværdigt eksempel på den litteraturhistoriske tilgang kunne derimod være *A History of Histories: Epics, Chronicles, Romances and Inquiries from Herodotus and Thucydides to the Twentieth Century* (2008) af den britiske idehistoriker John Burrow, der aldrig glemmer at behandle de historiske værker som tekster, der skal læses og nydes.

I det følgende skal der gøres et forsøg på at lade denne anden, mere litteraturhistoriske tilgang kaste lys over et par centrale skikkelser i den dansk historiografi i 1700-tallet, nemlig den velkendte dansk-norske forfatter Ludvig Holberg (1684-1754) og den lidt senere og som historiker noget oversete danske forfatter Charlotta Dorothea Biehl (1731-88). Det er to skikkelser, der ikke tidligere er bragt historiografisk i forbindelse med hinanden, for traditionelt er Holberg altid blevet sammenlignet med sin jævnaldrende kollega, professor Hans Gram (1685-1748), der fra 1730 tillige var kongelig arkivsekretær og bibliotekar (dvs.

leder af Gehejmearchivet og Det Kongelige Bibliotek). Holberg og Gram var både menneskeligt og fagligt hinandens modpoler. Holberg var en uselskabelig skrivekugle, studs og opfarende, mens Grams hjælpsomhed og omgængelighed gik så vidt, at han som en af de få var i stand til at opretholde et tåleligt forhold til Holberg. Videnskabeligt stod de hinanden lige så fjernt. Gram havde begge fødder solidt plantet i den lærde *antikvariske* tradition, der var kritisk, systematisk, bred i sine interesser og med udpræget forkærlighed for de ældste tider. Holberg var derimod en typisk *pragmatisk* historiker, hvis ideal var at præsentere en narrativ, sammenhængende og velskreven tekst, der forklarede de fortidige begivenheder og tillige var politisk og moralfilosofisk lærerig. Derfor har Gram kun skænket eftertiden en række dybdeborende, men ret kedsommelige specialstudier og en serie store kildeudgaver med omfattende kommentarer (på latin) til ældre historikere. Som stenbrud af oplysninger og kildekritiske betragtninger bevarede de længe deres værdi. Holbergs historiske forfatterskab er derimod umådelig bredt og eminent læseligt, men også noget forældet både videnskabeligt og litterært.¹

Senere historikere har haft tårnhøj (og berettiget) respekt for Grams lærdom, men i realiteten er afstanden mellem ham og Holberg så stor, at en sammenligning giver begrænset mening. For en sen eftertid er det en selvfølgelighed, at man som historiker vedkender sig arven både fra den pragmatiske og den antikvariske tradition, både fra Holberg og Gram. I dette perspektiv fremstår de let som to sidegrene på samme faglige træ. De er dog snarere to adskilte rødder, der først forenedes i 1800-tallets professionaliserede historievitenskaber, og som i samtiden fremstod som radikalt forskellige. Det bekræftes af, at Gram som den favnende person, han var, havde blik for Holbergs styrker som historiker, men så sandelig også for hans svagheder, mens Holberg på sin side slet ingen forståelse havde for værdien af antikvariske studier. Ved en lejlighed udbrød han ligefrem: "at studere Nordiske Antiquiteter, er ikke andet end at rage udi Mødinger, og et Arbeide, som man til Straf for Forseelse burde dømme visse Folk til".²

Så giver det straks bedre mening at sammenligne Holberg med den lidt senere Charlotta Dorothea Biehl, som ved en historiografisk tilfældighed er landet uden for den faglige kanon (jf. "Slotssladdertaske eller historiker" nedenfor).³ I modsætning til antikvaren Gram, der praktisk talt kun havde arbejdsplads (Køben-

1 Jørgensen: *Historieforskning*, 179-196; Olden-Jørgensen: *Ludvig Holberg som pragmatisk historiker*, 15-35, 63-65. *Weekendavisen*, sektionen *Bøger*, 3.11.2017, Ulrik Langen: "Frederik III's trubadur".

2 Olden-Jørgensen: *Ludvig Holberg som pragmatisk historiker*, 28-30; Holberg: *Moralske Tanker*, 525.

3 Det er min hensigt i anden sammenhæng at fremlægge en større, samlet analyse af Charlotta Dorothea Biehl som historiker. Den bedste behandling er Alenius: *Brev til eftertiden*, mens fremstillingen i Alenius og Mai: 'Århundredets brevskriver' og Mai: *Hvor litteraturen finder sted*, 326-330, er skæv, fordi de overbetoner det pikante og personlige og mangler forståelse for 1700-tallets historieskrivning.

havns Universitet) til fælles med Holberg, var Biehl en rigtig pragmatisk historiker, der i et sammenhængende narrativt forløb og på godt dansk ville både oplyse og belære. I lighed med Holberg udfoldede hun et stort og anerkendt dansksproget forfatterskab, der omfattede komedier (både oversatte og originale), moralfilosofi og digte. Til al overflod kendte og værdsatte Biehl ikke kun Holbergs skrifter, både de historiske og de skønlitterære, men hun havde også kendt ham personligt og så sig selv som en slags efterfølger på teateret.⁴ Alligevel er hun meget forskellig fra ham, men på en måde, der kaster lys over de valg, Holberg traf i sit historiske forfatterskab, og som åbner for en bedre forståelse af Biehls historiske værker. Det er disse forskelle, der nedenfor skal gennemspilles for at kaste lys over 1700-tallets historiografiske "rum" og de komplementære positioner, som Holberg og Biehl indtog.

SAMTIDSHISTORIKER VS. FORTIDSHISTORIKER

Mens Biehl som forfatter har flere lighedspunkter med Holberg, var hun som menneske hans diametrale modsætning. Han var som nævnt en uselskabelig skrivekugle, der ingen nære venner havde eller ønskede, mens hun havde et udstrakt netværk blandt hovedstadens embedsmænd og kulturelle elite. Han stødte folk fra sig for at få fred til at skrive, hun var godt og stimulerende selskab, som forstod at vinde og bevare sine venners fortrolighed. Hvad har det med historieskrivningen at gøre? Alt, for herfra går der en lige linje til hendes og hans historieskrivning.

Holberg skrev om gamle dage, han sammenskrev, vurderede og kommenterede eksisterende historieskrivning, som han for den nyeste del supplerede med forskelligt kildestof (f.eks. kongebreve og forordninger). Han sluttede imidlertid med en enkelt undtagelse (Griffenfelds fald 1676) sit historiske hovedværk, *Danemarks Riges Historie* (3 bind, 1732-35) i 1670, 14 år før sin egen fødsel, og godt 60 år før han selv satte punktum for værket. Når begivenhederne var på den afstand, kunne han tillade sig en relativ fri, skønt selvsagt systemloyal behandling – det, han selv kaldte at være upartisk. Og han kunne tillade sig at udgive sine værker på tryk. Han forklarede selv, at han standsede ved 1670, fordi det at skrive samtidshistorie var som at "skrive Gazeter [aviser]", hvilket i modsætning til i dag betød neutrale, overfladiske skildringer og de ydre begivenheder, der ikke kunne støde nogen eller noget. For at forstå Holberg ret, må vi indse, at han her ikke kun sigtede til den statslige, politiske censur, men mindst lige så meget til individers og grupperes æresfølelser.⁵ Krænkeleskultur er ikke en moderne opfindelse.

Biehl var lige omvendt. Hendes historiske forfatterskab handler ikke om gamle dage, kun i yderst begrænset grad i hvert fald, men er samtidshistorisk. Det falder i to dele, der ligger i umiddelbar forlængelse af hinanden, og som blev til i hen-

4 Biehl: *Mit ubetydelige Levnets Løb*, 65-66, 186, 204-205; Biehl: 'Historiske Breve', 184, 401; Bobé: 'Charlotte Dorothea Biehl', 84-86.

5 Holberg: *Danemarks Riges Historie*, III, 1c v.; Holberg: *Moralske Fabler*, 170-171.

des sidste leveår: 1784-87. Situationen var den, at hun i 1783 havde intensiveret et allerede bestående venskab med den 20 år yngre officer, Johan Bülow (1751-1828). Bülow var i 1773 blevet kammerjunker hos kronprins Frederik (1768-1839), den senere Frederik VI. Kronprinsen levede i skyggen af sin sindssyge far, Christian VII, men nok så meget i skyggen af rigets egentlige magthavere: hans stedbedstemor, enkedronning Juliane Marie (1729-96), hans onkel, arveprins Frederik (1753-1805), og disses faktotum, kabinetssekretær Ove Høegh-Guldberg (1731-1808). Sådan havde det været, siden enkedronningen og arveprinsen den 17. januar 1772 styrtede den tyske livlæge Johann Friedrich Struensee (1737-72), der med støtte fra dronning Caroline Mathilde (1751-75) havde taget magten og skabt socialt, politisk og økonomisk kaos med sine reformer og deres skandaløse samliv.

Nu, i begyndelsen af 1780'erne, nærmede kronprinsens myndighedsalder sig ubønhørligt. Som bekendt endte det med, at kronprinsen kort efter sin konfirmation kuppede trekløveret og i en alder af 16 år blev landets reelle regent. Det var den 14. april 1784. Bülow spillede en afgørende rolle i forberedelsen af den fredelige paladsrevolution, som det endte med. Nok så vigtigt var, at han i de foregående måneder og år ikke kun havde vundet kronprins Frederiks tillid, men også havde sat sig for at klæde ham intellektuelt på til opgaven. Det omfattede selvfølgelig politisk moralfilosofi, men også en orientering om forskellige grene af statsforvaltningen. Sidst, men ikke mindst omfattede det den nyeste danmarkshistorie med vægt på kongerne og hoffet, som kunne forklare, hvorfor det politiske landskab så ud, som det nu engang gjorde. Det var her Biehl kom ind i billedet.

Biehl rådede nemlig takket være sit førømtalte netværk og en fabelagtig hukkommelse over en fond af viden om den seneste generations centrale aktører og begivenheder i kongehuset og staten. Den slags havde hun ofte talt med Bülow om, og nu nedfældede hun sin viden i en række lange breve stilet til ham. Formen lyder personlig og uhistorisk, men dengang var brevgenren bredere, og der er ikke meget privat i brevene. Faktisk kalder hun ved en lejlighed brevene præcis det, de er, nemlig "et Udkast til den nyere Danske Historie".⁶ Biehl begyndte i februar 1784 med at skildre Christian VI, altså kronprinsens oldefar, der regerede 1730-46, fortsatte med Frederik V (r. 1746-66) og Christian VII (r. 1766-) og endte to måneder senere med Struensees fald i 1772. Efterfølgende, i sommeren 1784, skrev hun også om Frederik IV (r. 1699-1730), altså kronprinsens tipoldefar, og i det følgende efterår og vinteren et par supplerende breve om Christian VII.

Dette "Udkast til den nyere Danske Historie" er som sagt stilet til Bülow, men der er al mulig grund til at antage, at man bag Bülow skal se en anden intenderet læser, nemlig kronprins Frederik. Det var jo ham, der havde brug for at få en samlet fremstilling af det stof, Bülow allerede kendte det meste af i forvejen, men ikke

6 Alenius: *Brev til eftertiden*; Biehl: 'Historiske Breve', 184.

kunne formidle nær så klart og sammenhængende som Biehl. Det var også kronprinsen, der havde brug for at vide, hvordan kongefamiliens interne forhold (og han selv) var endt i den tilstand, de nu engang var. Og det var ham, der på talrige punkter havde brug for at blive belært om, hvad der politisk og psykologisk var rigtigt og forkert i relationerne mellem kongehusets medlemmer og i kongernes forhold til befolkningen og embedsværket. Alle disse emner tager Biehl op i brevene, som normalt kaldes hendes *Historiske Breve*.

Hvis denne tese om, at den egentlige intenderede læser af Charlotta Dorothea Biehls *Historiske Breve* er kronprins Frederik, er korrekt, så må operationen siges at være lykkedes over al forventning. Godt en måned efter kuppet 14. april 1784 bad kronprinsen hende nemlig gennem Bülow om at skrive en historisk beretning om kuppet og dets baggrund. Til den opgave kunne hun ikke kun trække på oplysninger fra den centralt placerede Bülow, men fik også stillet officielle aktstykker til rådighed. Hun var med andre ord blevet det nye regimes historiograf, altså officielle historieskriver, ikke af navn, men så sandelig af gavn. I løbet af få måneder udarbejdede hun en omfattende skildring af tiden fra Struensees fald 17. januar 1772 til og med kronprinsens kup tolv år senere. Den går under den lidt kluntede betegnelse: *Regeringsforandringen den 14. April 1784*.⁷ Bülow kommenterede og supplerede denne tekst, og i vinteren 1786-87 udarbejdede Biehl en revideret version.⁸

I sin relation til den politiske magt gennemgik hun altså nærmest den modsatte bevægelse af Holberg. Han overleverede ved årsskiftet 1713-14 første del af et manuskript om de tre seneste konger (Christian IV, Frederik III og Christian V) til den regerende konge Frederik IV. Dermed beredte han sig vejen til en akademisk karriere (han blev *professor designatus*), men det blev ikke springbrættet ind i magtens centrum. Det kunne det måske være blevet, men i stedet for at gøre sin kongehistorie færdig, begyndte han få år senere under let gennemskueligt pseudonym at udgive *Peter Paars og Skæmtedigtene* (1719 m.fl.) og skrive komedier, ja i 1728 udgav han sågar en lille, meget morsom latinsk selvbiografi (det såkaldte *Første levnedsbrev*). Der gik faktisk helt til 1729, før manuskriptet om de danske konger fra 1714 blev afsluttet og indgik i det lange kapitel seks om kongerne af den oldenborgske slægt i hans *Dannemarks og Norges Beskrivelse* (1729).

Da Holberg få år senere udgav sin *Dannemarks Riges Historie* (1732-35), var værket ganske vist dediceret til Christian VI – alt andet ville nok have været utænkeligt – men dedikationen er bemærkelsesværdig kort og nøgtern. Det skal forstås på baggrund af Holbergs store agtelse for Frederik IV og hans distance til den pietisme, der gennemtrængte landet under sønnen Christian VI, men ikke kun

7 Biehl: 'Regeringsforandringen'.

8 Denne tekst er ikke udgivet. Jf. Jørgensen (red.): *Regeringsskiftet 1784*, X-XI; Hofmarskal Johan Bülow og hustrus privatarkiv (privatarkiv 5345), pk. 4 (Dagbøger og Optegnelser 1751-1828), Rigsarkivet (RA), København.

det. *Dannemarks Riges Historie* var ikke kongerøgelse, men et helt igennem kommercielt bæredygtigt produkt skrevet til det ekspanderende bogmarked og den borgerlige offentlighed, der i 20 år begærligt havde taget imod alt fra hans hånd. Værket er selvfølgeligelig som Holberg selv grundlæggende systemloyalt, men det er ikke officiøst. Det er også skrevet helt uden privilegeret adgang til Gehejmearchivet og Det Kongelige Bibliotek, og det er fri for overdreven politisk korrekthed. Lejlighedsvis finder man sågar diskret kritik af kongernes dispositioner.⁹

Det er også påfaldende, at Holbergs skildring af enevældens indførelse går fra at være politisk korrekt, men historisk forløjet både i 1711 (*Introduction Til de fornemste Europæiske Rigers Historier*) og 1729 (*Dannemarks og Norges Beskrivelse*) til i 1735 (*Dannemarks Riges Historie*) at blive historisk korrekt, men politisk lidt problematisk.¹⁰ Der er derfor en vis substans i den upartiskhed, som han så udtrykkeligt påberåber sig i den "Betænkning om Historier", der udgør forordet til tredje bind af *Dannemarks Riges Historie*.¹¹ Det var i øvrigt et ideal, som Biehl også udtrykkeligt tilsluttede sig i de *Historiske Breve*.¹²

Hverken de *Historiske Breve* eller *Regeringsforandringen den 14. April 1784* eller for den sags skyld den reviderede version fra 1786-87 blev trykt i Biehls samtid. Teksterne landede hos Bülow og er nu fordelt mellem Sorø Akademis Bibliotek, Det Kongelige Bibliotek og Rigsarkivet. *Regeringsforandringen den 14. April 1784* cirkulerede dog i afskrifter og blev faktisk trykt i et anonymt uddrag i 1849.¹³ Først midt i 1860'erne blev de *Historiske Breve* og dernæst *Regeringsforandringen den 14. juli 1784* udgivet i deres helhed og under Biehls navn i *Historisk Tidsskrift* i henholdsvis 1865-66 og 1866-67. Siden da er de *Historiske Breve* blevet udgivet i uddrag flere gange og flittigt benyttet som historisk kilde.¹⁴

Hvorfor blev Biehls historiske værker først offentliggjort små hundrede år efter hendes død? Er det endnu et eksempel på tidens kvindeundertrykkelse? Nej, det skyldes ganske simpelt den oldgamle logik, som Holberg selv hentydede til med sine ord om, at han ikke ville "skrive Gazeter": Som historiker skal man skrive sandheden, men man kan ikke skrive sandheden for samtiden, kun for eftertiden. Samtiden kræver personlige og politiske hensyn, som historikeren kun kan honorere, hvis han eller hun går på kompromis med sandhedskravet. Derfor: Hvis man som historiker skriver "for" sin egen samtid, så skriver man "om" gamle dage. Skriver man "om" sin egen samtid, så skriver man "for" fremtiden, for efter-

9 Holberg: *Dannemarks*, I, 610-614; Holberg: *Dannemarks*, II, 126-130, 720, 819, 830, 862.

10 Olden-Jørgensen: 'Saa at jeg har efterlevet en Historieskrivers uden at overtræde en Borgers Pligt'.

11 Holberg: *Dannemarks*, III, b4 r.-c1 v.

12 Biehl: 'Historiske Breve', 340.

13 Giessing: *Struensee og Guldberg*, 229-339.

14 Biehl: 'Historiske Breve'; Biehl: 'Regeringsforandringen'; Biehl: *Breve om Kong Christian VII*; Biehl: *Interiører fra Kong Frederik den Femtes Hof*; Biehl: *Interiører fra Kong Christian den Syvendes Hof*; Biehl: *Brev fra Dorothea*.

slægten, når de følsomme personlige og politiske forhold er kølet af. Til den tid er både indsigt og viden om fortiden imidlertid også væk, og derfor er det vigtigt, at der findes samtidshistorikere, der tager opgaven på sig at skrive til skrivebordskuffen og for fremtiden eller rettere sagt: for fremtidens historikere. Dette paradigme er første gang formuleret teoretisk af Lukian af Samosata i det 2. århundrede efter Kristus, men findes allerede implicit hos Thukydides.¹⁵

Holberg var altså "fortidshistoriker", og derfor var hans historiske forfatter-skab offentligt og trykt. Biehl befandt sig som samtidshistoriker i det modsatte hjørne af samme historiske paradigme, og derfor var hendes historiske forfatter-skab per definition fortroligt og utrykt. Eller rettere sagt: endnu utrykt. Hun siger selv udtrykkeligt i *Regeringsforandringen den 14. april 1784*, at hendes formål er at *bevare* "denne store og glædelige *Epoque* sammenstødende Aarsager sande og uforfalskede til Efterslægten".¹⁶ I den forstand gik det helt efter planen, da hendes historiske værker som nævnt blev udgivet midt i 1860'erne.

SLOTSSLADDERTASKE ELLER HISTORIKER?

Hvad hverken Biehl havde kunnet forudse, da hun skrev, eller Bülow, da han bevarede hendes værker for eftertiden, var de ændrede videnskabelige og kulturelle normer i anden halvdel af 1800-tallet. Ved århundredets midte gennemgik historieforskningen og -skrivningen en proces, som bærer forskellige navne, alt efter hvad man lægger vægt på: professionaliseringen, det kritiske gennembrud eller historismen. Man kan aflæse ændringens betydning i synet på Holberg: Han gik fra at være en anerkendt historiker, hvis sjusk og humor man kunne have forskellige meninger om, men hvis fortjenester som pragmatisk historiker var uomtvistelige, til at fremstå som en velskrivende formidler uden egentlig forståelse for videnskabens strenge krav, eller med andre ord: som *historieskriver*, ikke som *historieforsker*.¹⁷

Biehls skæbne blev en lidt anden, for hun ramte først den danske historiske offentlighed midt i 1860'erne, da de nye faglige normer, og dermed fremmedgørelsen over for det historiografiske paradigme, som både hun og Holberg var en del af, allerede var slået igennem. Derfor blev hun ikke genstand for omvurdering og nedvurdering, men for delvis misforståelse. Hun blev nemlig læst, bedømt, værdsat og benyttet som *kilde*, ikke som *historiker*. At hun som samtidshistoriker og privilegeret iagttagere er en vigtig kilde, er evident, men hun og Bülow opfattede så sandelig ikke hendes værker som personlige erindringer, men som historieforskrivning. Sådan er de imidlertid aldrig blevet læst, fordi de landede i den aktuelle fagforståelses blinde vinkel, hvor de er blevet kategoriseret som memoarer og anekdoter i snæver forstand.

15 Lukianos: *Hvorledes man bør skrive Historie*, 42-46.

16 Biehl: 'Regeringsforandringen', 287; jf. Biehl: 'Historiske Breve', 466.

17 Olden-Jørgensen: *Ludvig Holberg som pragmatisk historiker*, 47-50, 63-65

Det mest ekstreme eksempel på denne indsnævrede forståelse af Biehls historiske værker er professor Caspar Paludan-Müller (1805-82), der i 1874 holdt en indflydelsesrig forelæsningsrække på Københavns Universitet om dansk historiografi. Her karakteriserede han *en passant* Biehl som en "Slots-Sladdertaske" og de *Historiske Breve* som "Anekdotskriveri".¹⁸ Det var en bemærkning, der i kraft af sin fyndighed fik et langt liv i sekundærlitteraturen, mest dog som eksempel på overdreven kritik af Biehl.¹⁹ Det hører nok med til historien, at Paludan-Müller formulerede sin dom midt i den victorianske tidsalder, hvor man så med klar afstandtagen på det frivole sene 1700-tal. Siden ændrede vurderingen af det intime stof i Biehls *Historiske Breve* sig radikalt, men kategoriseringen af dem som personlige erindringer fortsatte og er nok den egentlige grund til, at Biehl ikke er nævnt med et ord i 1900-tallets to historiografiske standardværker: Ellen Jørgensens ovenfor nævnte *Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800* (1931) og det relevante afsnit af Gyldendals *Danmarks historie* (bind 10), *Historiens historie*, der er forfattet af Henrik Horstbøll.

STIL OG KOMPOSITION

Det er imidlertid ikke kun i forhold til offentligheden, magten og samtiden/eftertiden, at Holberg og Biehl indtager komplementære positioner inden for samme historiografiske paradigme. Noget lignende gælder stil og komposition, især i relation til spørgsmålet om forholdet mellem historie som løbende fortælling og historie som forklaring, vurdering og belæring. I samtidens historieteoretiske litteratur og hos Holberg er dette formuleret som spørgsmålet, om og hvordan historikeren skal indføre "refleksioner" (vurderinger, bedømmelser) og "sentenser" (maksimer, almengyldige udsagn) i sin tekst.²⁰

Holberg var en sand virtuos i kunsten at sammenskrive et begrænset antal forlæg til en homogen og letflydende tekst. At hans tekster oftest virker ganske helstøbte og holbergske, også når de i realiteten består af redigerede oversættelser og uddrag, beviser blot hans håndelag.²¹ Denne evne er nøglen til hans overvældende produktivitet, men nok også en medvirkende grund til, at hans historiske værker er struktureret, som de er. De består nemlig af en løbende fortælling på grundlag af den eksisterende litteratur, der regelmæssigt afbrydes af kortere vurderende afsnit, hvor Holberg billedligt talt træder frem og giver sin mening til kende, hvorefter han træder tilbage og lader fortællingen fortsætte. Disse klart afgrænsede vurderende afsnit er ofte angivet med en marginalnote: "Betænk-

18 Paludan-Müller: 'Dansk Historiografie i det 18de Aarhundrede', 101; Olden-Jørgensen: *Ludvig Holberg som pragmatisk historiker*, 47-50.

19 Steenstrup: *Den danske Kvindes Historie*, I, 115; Biehl: *Interiører fra Kong Christian den Syvendes Hof*, XIII.

20 Olden-Jørgensen: *Ludvig Holberg som pragmatisk historiker*, 103-106.

21 Müller: 'Holbergs to ældste historiske Arbejder'; Olden-Jørgensen: 'Saa at jeg har efterlevet en Historieskrivers uden at overtræde en Borgers Pligt'; Schmidt: 'Kildestudiernes nytte'.

ning derover” eller lignende, og de afsluttes ved adskillige lejligheder med en bemærkning om, at Holberg nu vil vende sig/skrive/komme “til Historien igjen”.²² Man kunne også sige det på den måde, at der i hans tekst er to adskilte stemmer, historiens og Holbergs egen, og at Holberg er meget opmærksom på ikke at afbryde det narrative *flow* længere end højst nødvendigt.

I *Betænkning over Historier* (1735) drøfter Holberg selv spørgsmålet og konkluderer, at “vel er sandt, at de beste Historieskrivere ofte gjøre *Reflexioner* over en og anden Ting, men saadant skeer med Maade”.²³ I realiteten er der nok en del flere “*Reflexioner*” i *Dannemarks Riges Historie*, end man skulle forvente på grundlag af Holbergs ord om at holde måde med dem. Til gengæld er han endog meget tilbageholdende med “sentenser”, altså belærende, retorisk polerede udsagn, som opsummerer historiens almenlydige lære. Dem kunne man ellers godt have forventet en hel del af hos en så udpræget moralfilosofisk forfatter som Holberg. Det er imidlertid en kendsgerning, at de må søges i den biografiske (*Heltehistorier*) og essayistiske (*Moralske Tanker, Epistler*) del af hans forfatterskab, ikke i det historiske.

Hos Biehl er det lige omvendt. Det er så udpræget hendes stemme, vi hører hele tiden. Hvor Holbergs stil er kendetegnet ved jævnlig krydsklipning mellem “historien” og hans “betænkninger derover”, vokser hendes tolkninger og vurderinger organisk ud af selve fortællingen og kulminerer lejlighedsvist i netop den type almene, moralfilosofiske betragtninger og sentenser, som Holberg konsekvent undgik. F.eks. karakteriserer Biehl ikke kun dronning Caroline Mathilde som en person med “stærke og voldsomme Sinds Lidelser [lidenskaber], et fyrrigt og vellystigt Temparement”. Dronningen befinder sig også – og her møder vi en helt almen betragtning – i en alder, “hvor Hiertet som oftest trænger til at elske og fæste sig ved noget”. Den naturlige genstand for disse følelser burde selvfølgelig være kong Christian VII, men det ødelægges af kongens dårlige opførsel og ikke mindst hendes egne dårlige rådgivere. Forholdet mellem ægtefællerne forværres derfor tiltagende. I den sammenhæng bliver det fatalt, at Struensee i den bedste hensigt får kongen til at vise dronningen lidt opmærksomhed på hendes fødselsdag 1769. Kongen fortæller hende nemlig, at opmærksomheden var Struensees idé, og så var Caroline Mathilde “hooked”, som det hedder på moderne dansk. For som Biehl runder af med en smuk sentens: “i alle ædle og ubundne Hierter er der kun et Skridt fra Taknemmelighed til Kierlighed”.²⁴ Biehl glider i sådanne afsnit uden nogen litterære markører og ganske ubesværet frem og tilbage mellem den historiske fortælling, de moralfilosofiske vurderinger og de litterært polerede sentenser.

22 Holberg: *Dannemarks*, I, 491; II, 262; Holberg: *Dannemarks*, III, 77. Vendingen bruges også ved afslutning af andre typer indskud. Eksempler på begge dele findes let via søgefunktionen på www.holbergsskrifter.no.

23 Holberg: *Dannemarks*, III, b1 v.

24 Biehl: ‘Historiske Breve’, 387-388, 192-193, 209-210.

Man kunne få den tanke, at forskellen mellem Biehl og Holberg skyldtes, at han måtte skrive på grundlag af tidligere historikere eller andre kildekrifter, mens hun byggede på mange forskellige mundtlige traditioner og egne iagttagelser. Den forskel i arbejdsituation gælder imidlertid kun for de *Historiske Breve* vedkommende. Da hun skrev *Regeringsforandringen den 14. April 1784*, havde hun fået udleveret breve, aktstykker og optegnelser fra Bülow, men alligevel er komposition og stil den samme som i de *Historiske Breve*. Forskellen mellem Biehl og Holberg beror ikke på ydre faktorer, men er et stilistisk valg.

Prisen for Biehls mere integrerede komposition og stil er, at hun i modsætning til Holberg sjældent diskuterer. I sine mange små og store "betænkninger" gør Holberg læseren klart, hvad man bør mene og ikke mene og hvorfor. Biehl tager ganske vist jævnlige stilling til kildekritiske troværdighedsspørgsmål og belærer som i det anførte eksempel med Struensee og Caroline Mathilde læseren om, hvad der er meningen med det hele, men hun diskuterer sjældent. En markant undtagelse fra dette mønster, som viser, at der ikke er tale om manglende evne, men om forskellige litterære idealer og valg, er dog et af de supplerende breve om Christian VII, som hun skrev i efteråret 1784. Her diskuterer hun frem og tilbage om årsagerne til, at Christian VII blev til det menneskelige vrag, han var: angst, tøjlesløs, ondskabsfuld og sløv. Hendes analyse, der forsøger at afveje arv og miljø, medfødte egenskaber og forfejlet opdragelse, har ganske meget til fælles med den seneste udførlige skildring af Christian VII som menneske og monark.²⁵

HUMOR, MORALFILOSOFI OG PSYKOLOGI

Der er yderligere interessante stilistiske forskelle mellem Holberg og Biehl. Hans historiske værker rummer mange dagligdags vendinger, satiriske bemærkninger rettet mod dem, han ikke brød sig om (katolikker, svenskere, adelige), og regulær komik. Det stred faktisk mod tidens ideal om, at den historiske stil skulle være enkel, klar og alvorlig. Holbergs stilistiske "udskejelser" faldt derfor flere af hans samtidige for brystet.²⁶ Biehls historiske værker rummer ikke megen komik, men særlig de *Historiske Breve* er jævnlige spidse og ironiske på en til tider ganske morsom måde. Det gælder både i personkarakteristikker, vurderinger og i de karakteristiske situationer, hun skildrer, og som nærmest fremstår som små tableauer. Hendes vid går især ud over pietisterne og hendes yndlingsaversion, Christian VI's meget tyske dronning, Sophie Magdalene. Hende lader Biehl bogstaveligt talt dø af ærgrelse.²⁷ I *Regeringsforandringen den 14. April 1784* er stilen mere højstemt og ligefrem, sådan som man også måtte forvente af en de facto kongelig historiograf.

25 Biehl: 'Historiske Breve', 465-485; Langen: *Den afmægtige*.

26 Olden-Jørgensen: 'Holbergs sædvanlige Munterhed'.

27 Biehl: 'Historiske Breve', 187, 189-190, 193, 397-400; Biehl: *Mit ubetydelige Levnets Løb*, 19-22, 83.

Når det gælder persontegningen, er Holbergs karakteristikk af de ledende politiske aktører i alt væsentligt moralfilosofiske, og de tenderer til det skabelonagtige. Der går en lige linje herfra til hans velfungerende komedier og det egentligt moralfilosofiske forfatterskab, der begyndte med de historiske biografier i *Heltehistorier* (1739) og blomstrede i *Moralske Tanker* (1744) og *Epistler* (1748-54). Biehl er selvfølgelig også moralfilosofisk reflekterende, men hun er samtidig langt mere psykologisk end Holberg. Psykologien er ikke overraskende grundlæggende den samme som i hendes fire bind *Moralske Fortællinger* (1781-82), men alligevel virker den mere spændende og moderne i de historiske værker og for den sags skyld også i hendes selvbiografi, *Mit ubetydelige Levnets Løb* (1787). Det skyldes nok, at plotstrukturen i de *Historiske Breve* og *Mit ubetydelige Levnets Løb* er tragisk i modsætning til de *Moralske Fortællingers* mere positive og opbyggelige greb.²⁸ Biehls skildring af den negative følelsesmæssige dynamik mellem dronning Louise, Frederik IV og kongens maitresse Anna Sophie Reventlow, og af, hvordan kronprins Christian (VI) bliver klemt mellem de tre, kunne uden videre omsættes til en moderne sødsupperoman eller tv-serie. Clouet ville være Anna Sophie Reventlows dødsscene på Clausholm, hvor hun hulker sig til døde ved synet af et portræt af sin afdøde ægtefælle Frederik IV. Hun kan nemlig på grund af børnekopper ikke tåle sindsoprivelse, men kan heller ikke leve uden konstant at forny sorgen over tabet af sin elskede mand.²⁹

I modsætning til historien om Frederik IV og Anna Sophie Reventlow, der ikke er nået længere end til litteraturen – senest i form af Maria Hellebergs *Engelshjerter* (2010) – så har dramaet omkring Christian VII, Caroline Mathilde og Struensee taget springet til succesfilmen *En kongelig affære* (2012). En sammenligning mellem filmen og Biehls skildring falder dog ikke ud til filmens fordel, heller ikke litterært. Biehls psykologiske forståelse af dynamikken bag kærlighedsforholdet mellem dronningen og Struensee er både dybere og interessantere end filmens i grunden banale trekantdrama. Biehl mener ganske vist som ovenfor nævnt ligesom filmen, at dronningen var “ung og fyrig” og havde “voldsomme Sindslidelser [lidenskaber] og et Hierte der var dannet til at elske med Heftighed”.³⁰ Dette lyder umiddelbart som en simpel forklaring på forholdet til den stærke og velskabte Struensee, men Biehls betragtning er mere avanceret end som så. Ifølge Biehl kastede den unge og usikre dronning sin uforbeholdne kærlighed på sin hofmesterinde Louise von Plessen (1725-99). Desværre var von Plessen en “Furie”, som ved at indgive Caroline Mathilde alt for ophøjede og strenge forestillinger om hendes værdighed ødelagde hendes forhold til Christian VII. Mesterlig er den følgende skildring, der også er et typisk eksempel på Biehls evne til at tegne et tableau:

28 Biehl: *Moralske Fortællinger*, I, 5-74, 217-307; Mai: *Moralske fortællinger 1761-1805*, 52-149.

29 Biehl: ‘Historiske Breve’, 152-174.

30 Biehl: ‘Historiske Breve’, 355.

Kongen havde den Grille, at han ikke gad gaaet ind til Dronningen førend hendes Kammer Piger vare borte, og fandt tillige megen Behag i at gaae Klokken Elleve til Sengs. Han sendte derfor gemeenligen imod den Tiid ind til Dronningen og lod spørge: om hun havde *retireret* sig? Dette gjorde Frue Pless ham til en stor Forbrydelse og Formastelse, hun afbildede hende det som en Grovhed, ikke den gemeenste Mand gjorde sig skyldig i, og for at vænne ham af med slig Art af Befalninger, saa maatte hun engang svare ham, at det ikke faldt hende beleyligt endnu. Næste Aften da dette Spørgsmaal Skeedte, blev Svaret, at hendes Mayestet spillede *Schack*, og *retirerede* sig ikke førend Partiet var ude: Kongen biede derpaa indtil Klokken var slagen Tolv, da han, ventelig i den Tanke, at Dronningen alt havde lagt sig, kom ind og fandt hende at spille endnu med Frue Pless. Med en fortrydelig og misfornøyet Mine gav han sig til at gaae op og ned ad Gulvet uden at sige et eneste Ord, men da Partiet efter at Klokken var slagen Et først blev endt, og Dronningen derpaa ikke allene sagde, at hun ville have et endnu for at faae *revanche*, men han saa endog, at Frue Pless med en triumferende Miine, smilede hende Bifald til, saa gik han ud, og slog Døren med Heftighed i efter sig, og kom for første Gang ikke i fiorten Dage til Dronningen.³¹

Som man forstår, var Christian VII dødelig fornærmet, og han hævned sig selvfølgelig ved at sende von Plessen bort, men dermed berøvede han samtidig dronningen den eneste person, hun havde knyttet sig til. Det tilgav Caroline Mathilde ham aldrig, og dermed var vejen udstukket både til kongens senere udskejelser (fordi hun afviste ham) og hendes fatale forbindelse med Struensee.³² Sådan skrives en ægte tragedie.

MEMOIRER OG ANEKDOTER

Vi ved, at Biehl syntes om Holberg, men hvad ville Holberg have ment om Biehl? Spørgsmålet kan synes noget spekulativt, men kan faktisk besvares med en vis sikkerhed. Genremæssigt bør Biehls historiske skrifter betegnes som *memoirer*, ikke i den snævre betydning af personlige erindringer, men i betydningen af samtidshistorisk skildring, skrevet af en person, der i kraft af personlig deltagelse eller kontakter havde særlig indsigt. Både Frankrig og England råder over en rig memoirelitteratur fra 1600- og 1700-tallet, men der er ikke meget i Danmark. Det nærmeste sidestykke til Biehl er faktisk de erindringer, Christian VII's lærer og senere kabinetssekretær Elie-Salomon-François Reverdil (1732-1808) i årene 1789-92 nedskrev om Christian VII og det danske hof, og som dækker perioden, fra han blev ansat som lærer for prinsen i 1760 til Struensees fald 1772.³³ Tilsam-

31 Biehl: 'Historiske Breve', 357.

32 Biehl: 'Historiske Breve', 365, 376-379, 448.

33 Reverdil: *Struensee et la cour de Copenhague 1760-1772*; Reverdil: *Struensee og det danske Hof 1760-1772*.

men er de to memoirer den væsentligste grund til, at "Struensee-tiden" kan skildres så levende både i historieskrivningen, skønlitteraturen og kunsten.³⁴

Ser vi på de mere intime dele af de *Historiske Breve*, kan de betegnes som *anekdoter* eller *hemmelig historie*. Hermed menes ikke små underholdende fortællinger, men lidet flatterende skildringer af magtens mænd og kvinder og deres intriger, affærer og menneskelige svagheder. Genrens paradigme er Prokopios' *Anekdoter* (egentlig: *uudgivet*, men på latin gengivet som *Historia arcana*, dvs. hemmelig historie) fra 500-tallet, som første gang blev trykt 1623, og som begår systematisk karaktermord på kejser Justinian og kejserinde Theodora. Et dansk eksempel, der danner en slags parallel til Biehls *Historiske Breve*, skønt mindre omfattende og ikke nær så velskrevet, er de såkaldte *Hemmelige efterretninger om de danske Konger efter Souveraineteten* (1775) af historikeren og skønånden P.F. Suhm (1728-98) – i øvrigt en af Biehls venner.³⁵

Det ligger som nævnt i tidens historiografiske logik, at både memoirer og anekdoter/hemmelig historie per definition ikke kunne offentliggøres i samtiden, men var beregnet til eftertiden. En af tidens største og kendteste forfattere til memoirer, den franske hertug af Saint-Simon (1675-1755), udtrykte det med følgende ord:

Den, som skriver sin egen tids historie, og som alene holder sig til sandheden og ikke skåner nogen, skal passe på med at vise det frem. Hvad måtte man ellers ikke frygte fra så mange magtfulde mennesker, som blev fornærmede på egne eller deres nærmestes vegne af de mest sikre og samtidig mest grusomme sandheder? En skribent må derfor have tabt forstanden, hvis han så meget som lader mistanken om, at han skriver, opstå. Hans værk må ligge og modnes sikkert under lås og slå og overdrages til hans arvinger, som vil gøre klogt i at lade der gå mere end en generation eller to og ikke lade værket udkomme, før tiden har beskyttet det mod hævngrerrighed.³⁶

For en fortidshistoriker som Holberg var memoirer som Biehls *Historiske Breve* simpelthen det helt uundværlige kildemateriale, de selvfølgelig byggesten til den historiske skildring, han selv skrev sammen. Derfor klagede Holberg i hvert eneste bind af *Dannemarks Rigers Historie* bittert over manglen på denne type kil-

34 Langen: *Struensee*, 76-99.

35 Suhm: *Hemmelige efterretninger om de danske Konger efter Souveraineteten*.

36 "celui qui écrit l'histoire de son temps, qui ne s'attache qu'au vrai, qui ne ménage personne, se garde bien de la montrer. Que n'aurait-il point à craindre de tant de gens puissants, offensés en personne, ou dans leurs plus proches par les vérités les plus certaines, et en même temps les plus cruelles! Il faudrait donc qu'un écrivain eût perdu le sens pour laisser soupçonner seulement qu'il écrit. Son ouvrage doit mûrir sous la clef et les plus sûres serrures, passer ainsi à ses héritiers, qui feront sagement de laisser couler plus d'une génération ou deux, et de ne laisser paraître l'ouvrage que lorsque le temps l'aura mis à l'abri des ressentiments". Jf. Saint-Simon: *Mémoires*, 1, 16-17

der. Det at skrive dansk historie var i hans øjne "ligesom paa tørre Heeder" at lede efter frugter og blomster, der ikke var der.³⁷

Når det gælder det mere pikante stof, anekdoterne og de hemmelige historier, holdt Holberg sig ikke tilbage, hvis han ellers havde muligheden. Han rådede bl.a. over et nu tabt håndskrift med "anekdoter" om Christian IV's anden hustru, Kirsten Munk (1598-1658) og hendes børn, som han flittigt benyttede. Han var godt klar over, at nogen ville misbillige det, men forsvarede sig med, at begivenhederne nu lå 100 år tilbage, at denne type stof var standard i udenlandsk historieskrivning, og at det bidrog til at karakterisere både Christian IV og tiden. Sluttelig mente han, at den slags oplysninger ellers risikerede at gå tabt, hvis de ikke blev trykt i et værk som hans, og det ville være synd, eftersom "deslige *Anecdotes* [...] gemeenligen er den største Zirat [pryd] udi Historier".³⁸ Man kan altså roligt gå ud fra, at Holberg ville have grebet Biehls historiske skrifter med begge hænder og benyttet dem på sin sædvanlige suveræne, det vil sige rutinerede, let sjuskede og underholdende, facon.

KONKLUSION

Holberg og Biehl er to meget forskellige 1700-talshistorikere, men samtidig to historikere, der tydeligvis opererede inden for samme historiografiske paradigme, nemlig 1700-tallets pragmatiske historieskrivning. De er med andre ord komplementære typer. Han var fortidshistoriker, hun var samtidshistoriker. Han skrev for samtiden, hun for eftertiden. Han skrev for den fremvoksende borgerlige offentlighed, hun blev *de facto* kongelig historiograf. Den type tekster, hun skrev, var lige præcis de kilder, han allerhelst ville benytte og bittert beklagede at mangle. Begge hylder de upartiskhed (som nærmest skal oversættes til sandhedskærlighed) og mente, at historien skulle være sammenhængende, velskrevet, læselig og lærerig. Derfor rummer begge historiske værker mange ræsonnementer og vurderinger, men hos Holberg er de placeret i særskilte afsnit (ofte kaldet "Betænkning"), mens Biehl integrerer dem naturligt i den løbende tekst. I den forstand er hendes værker mere helstøbte og gennearbejdede end hans, og man forstår lidt bedre, hvordan han kunne være så hæsblæsende produktiv. Et andet punkt, hvor de to adskiller sig er persontegningen, der hos Holberg forbliver moralfilosofisk og skabelonagtig, mens Biehl udviser betydelig større psykologisk sans og dybde. Selv om der er en generation mellem de to, afspejler de nævnte punkter forskelle i gemyt og kompositoriske valg snarere end ændringer i tidens smag. Det samme gælder forskellen mellem Holbergs historiske stil, der jævnlige er præget af dagligdags vendinger, satire og komik, og Biehls, der mere gør det i spidse bemærkninger og ironi, men også i noget, man næsten kunne kalde situ-

37 Holberg: *Dannemarks*, I, 4 r.; Holberg: *Dannemarks*, II, 517-518, 884; Holberg: *Dannemarks*, III, b2 v., b4 v.

38 Holberg: *Dannemarks*, II, 884.

ationskomik. Den reelle forskel i hyppigheden af intimt stof, politisk, personligt og erotisk, beror derimod på en tilfældighed. Holberg ville have elsket at fortælle den slags historier, der fylder en del hos Biehl, men han måtte med beklagelse konstatere, at det danske kildemateriale lod ham i stikken.

LITTERATUR

Utrykte kilder

Rigsarkivet (RA), Hofmarskal Johan Bülow og hustru privatarkiv (privatarkiv 5345), pk. 4 (Dagbøger og Optegnelser 1751-1828).

Trykte kilder

- Alenius, Marianne: *Brev til eftertiden. Om Charlotta Dorothea Biehls selvbiografi og andre breve*, København: Museum Tusulanums Forlag, 1987.
- Alenius, Marianne og Anne-Marie Mai: 'Århundredets brevskriver'. I Elisabeth Møller Jensen, Eva Hættner Aurelius og Anne-Marie Mai (red.): *Nordisk kvindelitteraturhistorie 1. I Guds navn 1000-1800*, København: Rosinante/Munksgaard, 1993, 370-380.
- Biehl, Charlotta Dorothea: *Moralske Fortællinger*, I-IV, København, 1781-82.
- Biehl, Charlotta Dorothea: 'Charlotte Dorothea Biehls historiske Breve', *Historisk Tidsskrift*, 3. rk., IV (1865-66), 147-494.
- Biehl, Charlotta Dorothea: 'Regeringsforandringen, fremstillet af Charlotte Dorothea Biehl', *Historisk Tidsskrift*, 3. rk., V (1866-67., 281-455.
- Biehl, Charlotta Dorothea: *Charlotte Dorothea Biehl's Breve om Kong Christian VII. Udgivne efter Originalerne*, København: Wroblewski, 1901.
- Biehl, Charlotta Dorothea: *Interiører fra Kong Frederik den Femtes Hof. Charlotte Dorothea Biehls Breve og Selvbiografi*, København: J.L. Lybeckers Forlag, 1909.
- Biehl, Charlotta Dorothea: *Interiører fra Kong Christian den Syvendes Hof. Efter Charlotte Dorothea Biehls Breve*, København: J.L. Lybeckers Forlag, 1919.
- Biehl, Charlotta Dorothea: *Mit ubetydelige Levnets Løb*, København: Museum Tusulanums Forlag, 1986.
- Biehl, Charlotta: *Brev fra Dorothea. Af Charlotte Dorothea Biehls historiske breve*, København: Politikens Forlag, 1975.
- Bobé, Louis: 'Charlotte Dorothea Biehl'. I Louis Bobé (red.): *Fra Renaissance til Empire. Kulturhistoriske Afhandlinger*, København: H. Hagerups Forlag, 1916.
- Burrow, John: *A History of Histories: Epics, Chronicles, Romances and Inquiries from Herodotus and Thucydides to the Twentieth Century*, New York: Alfred A. Knopf, 2008.
- Giessing: *Struensee og Guldberg eller tvende Revolutioner ved Hoffet i Kjøbenhavn, en historisk Skildring, udarbejdet med Afbenyttelse af Geheimearchivet og af flere hidtil ukjendte Kilder*, København: Andr. Fred. Høsts Forlag, 1849.
- Holberg, Ludvig: *Dannemarks Riges Historie*, bd. I-III, København, 1732-35.
- Holberg, Ludvig: *Moralske Tanker*, bd. I-II, København, 1744.
- Holberg, Ludvig: *Moralske Fabler*, København, 1751.
- Jørgensen, A.D. (red.): *Regeringsskiftet 1784, Fremstillinger og Aktstykker udgivne i Juni 1888 til Minde om den Regering som løste Bondens Stavnsbaand*, København: C.A. Reitzel, 1888.
- Jørgensen, Ellen: *Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800*, København: H. Hagerups Forlag, 1931.
- Jørgensen, Ellen: *Historiens Studium i Danmark i det 19. Aarhundrede*, København: H. Hagerups Forlag, 1943.
- Langen, Ulrik: *Den afmægtige – en biografi om Christian 7.*, København: Jyllands-Posten, 2008.
- Langen, Ulrik: "Frederik III's trubadur". I *Weekendavisen*, sektionen *Bøger*, 3.11.2017.
- Langen, Ulrik: *Struensee*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2018.
- Lukianos fra Samosata: *Hvorledes man bør skrive Historie*, København: Gyldendal, 1904.

- Mai, Anne-Marie: *Moralske fortællinger 1761-1805*, København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Borgen, 1994.
- Anne-Marie Mai: *Hvor litteraturen finder sted. Fra Guds tid til menneskets tid 1000-1800. Bidrag til dansk litteraturs historie bind 1*, København: Gyldendal, 2010.
- Müller, Th. A.: 'Holbergs to ældste historiske Arbejder, deres Kildeforhold og hvad de fortæller om Forfatterens daværende Udvikling og Personlighed', *Historisk Tidsskrift*, 10 rk., IV (1937-38), 1-25.
- Mørch, Søren: *Danmarks historie (bd. 10). Historiens historie*, København: Gyldendal, 1992.
- Olden-Jørgensen, Sebastian: "'Saa at jeg har efterlevet en Historieskrivers uden at overtræde en Borgers Pligt' - naturret og historie i Holbergs behandling af enevældens indførelse 1660'. I Eiliv Vinje og Jørgen Magnus Sejersted (red.): *Ludvig Holbergs naturret*, Oslo: Gyldendal Akademisk, 2012, 118-139.
- Olden-Jørgensen, Sebastian: *Ludvig Holberg som pragmatisk historiker. En historiografisk-kritisk undersøgelse*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2015.
- Olden-Jørgensen, Sebastian: "'Holbergs sædvanlige Munterhed" - humor og satire i Ludvig Holbergs historiske værker'. I Sofie Lene Bak et al. (red.): *"Kildekunst" Historiske & kulturhistoriske studier. Festskrift til John T. Lauridsen*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2016, I, 137-164.
- Paludan-Müller, Caspar: 'Dansk Historiografie i det 18de Aarhundrede', *Historisk Tidsskrift*, 5. rk., IV (1883-84), 1-188.
- Popkin, Jeremy D.: *From Herodotus to H-Net: The Story of Historiography*, Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Reverdil, Elie-Salomon-François: *Struensée et la cour de Copenhague 1760-1772*, Paris: Ch. Meyrueis et Compagnie, 1858.
- Reverdil, Elie-Salomon-François: *Struensee og det danske Hof 1760-1772*, København: Andr. Fred. Høst & Søns Forlag, 1916.
- Saint-Simon: *Mémoires*. I-VIII, Paris: Éditions Gallimard, 1982-88.
- Schmidt, Kristoffer: 'Kildestudiernes nytte. Om Ludvig Holbergs kildebrug i udvalgte biografier i Heltehistorier'. I Jørgen Magnus Sejersted og Sebastian Olden-Jørgensen (red.): *Historikeren Ludvig Holberg*, Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014, 279-302.
- Steenstrup, Johannes: *Den danske Kvindes Historie fra Holbergs Tid til vor 1701-1917*, I-II, København: J. Hagerups Forlag, 1917.
- Suhm, P. Fr.: *Hemmelige efterretninger om de danske Konger efter Souveraineteten*. Udgivet af Julius Clausen, København: J. Hagerups Forlag, 1918. Særtryk af *Vor Fortid. Tidsskrift for dansk Kulturhistorie*, 2 (1918), 257-280, 301-320, 329-352, 367-378.

SEBASTIAN OLDEN-JØRGENSEN
LEKTOR, PH.D.
KØBENHAVNS UNIVERSITET
OLDEN@HUM.KU.DK

ABSTRACT (UK)

Sebastian Olden-Jørgensen: Ludvig Holberg and Charlotta Dorothea Biehl: two eighteenth century Danish historians

Ludvig Holberg (1684-1754) and Charlotta Dorothea Biehl (1731-88) are two well-known and prolific Eighteenth Century Danish authors of plays, moral philosophy, autobiography and history. As historians, they represent different yet complementary types within the same historical paradigm. He wrote about the remote past but for a contemporary literary public. She wrote contemporary hi-

story intended for posterity and became de facto royal historiographer. He would have loved to have more of her type of texts to base his narrative on. Both subscribed to the ideal of impartiality and strived to write coherent, fluent and instructive, so called 'pragmatic', history. He placed his judgement on the events in small separate sections; she integrated her evaluations seamlessly into the running narrative. His characterisations are based on moral philosophy while hers show much more psychological understanding. His language is often colloquial, satirical and comical while her style is more ironic, witty and barbed.